

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 08.080.09
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
Заслуженому працівнику освіти України,
професору Є.І. Бородіну

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Руденко Ольги Мстиславівни на дисертацію Баштанник Оксани Віталіївни «Інституціональна парадигма реалізації державної влади в системі публічного управління», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління

Ступінь актуальності обраної теми

Актуальність теми дисертаційної роботи є важливою в сучасному контексті, особливо в умовах, коли держави стикаються з численними викликами, такими як глобалізація, економічні кризи, політичні конфлікти та природні катастрофи. На прикладі України спостерігаємо, як зовнішні та внутрішні фактори можуть суттєво вплинути на стійкість державних інститутів та їх здатність реагувати на виклики. Адаптивність державного управління, ефективності державних інститутів, наявність спроможності адаптуватись до змін – все це стає не лише теоретичними, а й практично важливими аспектами для виживання держави як інституціональної структури, здатної формувати нові форми суспільного розвитку. Одним з ключових аспектів актуальності теми є необхідність забезпечення національного (державного) суверенітету. У часи кризи важливо, щоб держави мали власні механізми управління, здатні не лише підтримувати політичний порядок, але й за необхідності проводити реформи, адаптуючись до швидкозмінних обставин. Державне управління повинно розглядатися як динамічний процес, в якому важливо не лише слідкувати за існуючими моделями, але й впроваджувати інновації, які відповідають новим викликам.

Актуальність дисертації О.В.Баштанник також визначена зростанням ролі громадянського суспільства та його впливом на політичні рішення. Саме через активну участь локальних спільнот в процесах управління є можливість досягти більшої легітимності та підтримки з боку громадян, що є важливим для стабільності держави. Втім, це також виклик для державних інститутів, які мають адаптувати свої стратегії до запитів та потреб суспільства, у тому числі шляхом активного діалогу із різними соціальними групами.

Важливо наголосити, що розвиток технологій створює нові можливості та загрози для державних інститутів. Упровадження цифрових платформ, аналітики даних та штучного інтелекту надає інструменти для покращення державних послуг, але разом із цим постає питання кібербезпеки та етики використання даних. Саме тому актуальність теми стає очевидною, враховуючи необхідність

інтеграції нових технологій у державні процеси при одночасному забезпеченні прозорості та захисту прав громадян. У підсумку, сучасні виклики вимагають від теорії та практики державного управління постійної еволюції. Актуальність теми дослідження підтверджується сучасними реаліями розвитку системи публічного управління, але одночасно підкреслює і важливість інноваційного підходу та гнучкості в державному управлінні. Процес реалізації державної влади потребує постійного осмислення, перевірки старих моделей, пошуку нових інституціональних механізмів, що можуть забезпечити ефективність управління та стабільність держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація О.В.Баштанник має ґрунтовну наукову платформу, основні наукові розробки здійснені у межах науково-дослідної роботи кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» у межах теми науково-дослідної роботи «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (ДР 0122U002375). Наукові результати дисертації отримані також у межах участі у науково-дослідних роботах Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми консолідації демократії та умови їх вирішення» (ДР 0114U006097), «Демократія і сталий розвиток в Україні: концептуально-теоретичні та процесуально-інституційні засади» (ДР 0116U002264), «Сталий політичний розвиток України в умовах демократичного транзиту та європейської інтеграції» (ДР 0119U100299), «Особливості формування сталої (консолідованої) демократії в Україні: теоретико-методологічний, політико-інституційний та політико-комунікаційний виміри» (ДР 0122U001332). Часові межі досліджень автора складають 2014-2024 рр.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації, їх новизна і загальнонаціональне або світове значення

Дисертація О.В.Баштанник містить науково обґрунтовані положення, висновки і рекомендації, як засвідчують високий теоретичний і практичний рівень роботи. Зокрема,

– у дисертації наводяться нові теоретичні моделі, що вдосконалюють існуючі підходи до державного управління в умовах сучасних викликів, запропоновані класифікації форм і методів управлінських впливів становлять важливу наукову новизну і можуть стати основою для адаптації до змін у політичному та соціальному середовищі;

– запропоновано оригінальні методи кластеризації з урахуванням європейського досвіду, які дозволяють систематизувати інституціональні зміни та адаптаційні процеси в державному управлінні, й така методологія має загальнонаціональне значення, оскільки може бути використана для підвищення ефективності управлінських рішень, а також для формування стратегії розвитку

різних регіонів України, й може бути застосована у контексті багаторівневого управління;

– здійснена у межах дисертації розробка авторської концепції інституціонального дизайну забезпечує нові підходи до формування політичних і адміністративних структур, формує новий інституціональний порядок, при чому така концепція має широке поле застосування, оскільки може бути адаптована до умов інших країн, що стикаються з подібними викликами;

– сформульовані конкретні рекомендації для державних інститутів щодо зміцнення національного суверенітету через активізацію громадянського суспільства та інституціональну взаємодію, й такі пропозиції мають важливе значення для стабільності та безпеки країни в умовах сучасних викликів, зокрема військових загроз, з акцентом на розроблений дисертанткою авторський концепт «path assertion» (шлях ствердження).

Проведений аналіз дисертації показав відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у тексті роботи. Дисертація характеризується повною самостійністю отриманих висновків.

Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація представляє собою комплексне дослідження, яке обґрунтовує вирішення теоретичних проблем формування інституціональної парадигми реалізації державної влади, враховує сучасні тенденції в управлінській науці. У роботі також вирішується практичні завдання, що стосуються забезпечення інституціональної спроможності органів державної влади та системи державної влади загалом, які спрямовані на ефективну реалізацію функцій держави, сприяння демократизації державотворчих процесів і вдосконалення систем управління в складних адміністративних системах. На основі одержаних наукових результатів сформульовано нові положення, які становлять наукову новизну й полягають у тому, що в дисертаційній роботі вперше розроблено та запропоновано інтегровану інституціональну парадигму реалізації державної влади в системі публічного управління, яка поєднує формальні управлінські процедури та неформальні практики шляхом гармонізації їх функцій і ролей у забезпеченні державноуправлінського впливу.

Автором на основі ґрунтовного аналізу виокремлено системне дослідження інституціональних інтеракцій (як зміни в структурі, функціях і механізмах інститутів) та формування кластеру інституціональних альтерацій в процесі реалізації державної влади в системах управління як самостійний напрям у науці державного управління. В контексті методології науки слід наголосити на новітньому теоретико-методологічному підході до аналізу та оцінювання інституціональної спроможності в системі органів державної влади як здатності державних інститутів ефективно виконувати законодавчо встановлені функції в умовах змін і викликів, який заснований на моделі резильєнтної інституціональної парадигми реалізації державної влади («р-ІПРДВ»).

Також доцільно вказати на запропоновану у роботі модель подолання проявів інституціональної інертності у системі публічного управління, що

базується на поєднанні системного та інституціонального підходів; розроблено новий інституціональний концепт «шлях ствердження (суверенітету)» («path assertion»), що виступає методологічною основою для досліджень інституціонального феномену суспільного розвитку в умовах ствердження національного суверенітету.

У роботі удосконалено: понятійно-категоріальний апарат у науці державного управління в частині уточнення змісту низки категорій і понять, концептуальні засади інституціональної модернізації, що забезпечує формування нових інституціональних патернів і механізмів прийняття рішень на основі принципів належного врядування, спрямованої на розвиток інституційної спроможності органів влади; методологічні підходи до забезпечення інституціональної стійкості держави шляхом переходу до багаторівневої моделі управління, яка вимагає: посиленої координації між різними рівнями влади (локального, регіонального, національного, наднаціонального) в умовах зміщення фокусу інституціонального співробітництва від традиційних рамкових механізмів до більш адаптивних форм взаємодії.

У дисертації дістали подальшого розвитку методологія структурно-функціонального аналізу трансформаційного процесу в системі державного управління та дослідження його інституціональних форм; теоретико-методологічні засади інституціональної трансформації системи державного управління, що на відміну від наявних підходів, базуються на комплексному врахуванні парадигмальних змін у реалізації державної влади та включають: розширену систему критеріїв оцінювання інституціональної спроможності.

Наукова новизна, отримані результати, авторські пропозиції та рекомендації виступили суттєвим внеском у вітчизняну теоретико-методологічну концепцію розвитку теорії державного управління.

Дисертаційна робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 08.080 та паспорту наукової спеціальності 25.00.01 – теорія та історія державного управління, а саме п. 1 «сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління»; п. 2 «державна і влада як суспільні феномени; основні принципи та особливості державотворення; державне управління як система суспільних відносин; політичний і адміністративний аспекти державного управління»; п. 3 «закономірності, особливості, тенденції та основні чинники розвитку державотворення та державного управління»; п.4 «доктрини, концепції, теорії державного управління, світові тенденції їх розвитку та порівняльний аналіз»; п. 6 «державне управління як система; аналіз і синтез, методи дослідження, типологія систем державного управління, їх моделювання та оптимізація»; п. 8 «політика і державне управління; взаємовідносини держави та суспільства, державної влади з політичними партіями, об'єднаннями та організаціями громадян; аналіз державної політики»; п. 10 «співвідношення і взаємодія гілок державної влади; реалізація державної влади в системах управління та місцевого самоврядування усіх рівнів; функціональний, галузевий, регіональний та інші аспекти державного управління.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні результати дисертації опубліковані у 75 наукових працях, зокрема: в 1 одноосібній монографії; 1 розділі у колективній монографії; 10 статтях у зарубіжних наукових періодичних виданнях (індексованих у НМБ Scopus і Web of Science); 16 статтях у фахових наукових виданнях України з публічного управління та адміністрування; 16 статей у фахових наукових виданнях України з політичних наук; 1 статті у періодичному виданні зарубіжної країни; 32 тез доповідей у матеріалах конференцій.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук і надають авторові право публічного захисту дисертації. Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій дисертанта і основних положень дисертацій.

Практична значення і впровадження результатів дисертаційної роботи

Дисертація О.В. Баштанник демонструє глибокий потенціал практичного впровадження в системі державного управління України. Запропоновані концептуальні моделі інституціональної трансформації створюють унікальний методологічний інструментарій для удосконалення державних механізмів в умовах динамічних суспільно-політичних викликів. Дослідження пропонує не просто теоретичну концепцію, а дієві алгоритми адаптації управлінських структур до складних трансформаційних процесів, включаючи специфічні умови воєнного стану. Отримані наукові результати вже знаходять своє впровадження в практиці державного управління, що підтверджує їхню теоретичну обґрунтованість та прикладну спроможність. Дисертація становить комплексний методологічний конструкт для реформування вітчизняної системи державного управління

Використання результатів дисертаційної роботи

Важливо відзначити значний науковий доробок дисертантки. Так, основні результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження були використані:

– Комітетом Верховної Ради України з питань свободи слова при підготовці проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» враховано Концепцію інституціональної взаємодії (довідка про впровадження № 04-29/12–653 від 11.11.2024 р.); та Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів (лист про впровадження № 110д9/10-2024/130725 від 13.06.2024 р.);

– Державною службою України з надзвичайних ситуацій у процесі реалізації посилення інституціональної спроможності та розробки умов адаптивності управлінських технологій в системі ДСНС України, впровадженні

Концепції інституціональної взаємодії в умовах правового режиму воєнного стану (довідка про впровадження № 05-4200/11 від 25.10.2024 р.);

– Державним агентством водних ресурсів України при використанні результатів дисертаційного дослідження в частині інституційного посилення та координації діяльності суб'єктів державного управління (довідка про впровадження № 6480/01/11-24 від 12.11.2024 р.)

– Південним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції при використанні результатів дисертаційного дослідження щодо інституціонального забезпечення діяльності територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади в умовах правового режиму воєнного стану, розробки та впровадження Концепції інституціональної взаємодії (довідка про впровадження № 57221/14.3–10 від 01.11.2024 р.);

– Херсонською обласною військовою адміністрацією при використанні результатів дисертаційного дослідження у діяльності органів влади Херсонської області у частині визначення індикаторів і механізмів забезпечення інституційної спроможності (довідка про впровадження № 01-01-58-12095/0/24/ від 12.11.2024 р.);

– Львівською обласною військовою адміністрацією при використанні результатів дисертаційного дослідження у частині визначення інституціональних особливостей взаємодії органів влади в особливий період (довідка про впровадження № 5/36-11904/0/2-24/1-0001-1 від 04.10.2024 р.);

– Дніпропетровською обласною радою при використанні результатів дисертаційного дослідження у процесі виконання Програми впровадження державної політики органами виконавчої влади у Дніпропетровській області на 2016-2025 роки, у частині характеристик інституціональних режимів діяльності органів влади (довідка про впровадження № 2699/0/2-24 від 12.11.2024 р.);

– Волинською обласною радою при використанні результатів дисертаційного дослідження у процесі виконання Стратегії розвитку Волинської області на 2021-2027 роки, зокрема у частині розробки алгоритмів інституціональної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування (довідка про впровадження № 1510/51/2-24 від 30.09.2024 р.).

Дискусійні положення дисертації та зауваження до змісту та оформлення дисертації

Дисертаційна робота О.В. Баштанник виконана на високому рівні обґрунтованості наукових результатів роботи, характеризується ґрунтовним характером методологічних розробок, логічною послідовністю формування нових положень теорії державного управління.

Разом з тим, слід звернути увагу на окремі дискусійні положенняє.

1. У дисертації автором запропоновано унікальну модель АТА-ID (Adaptive Transparent Accountability-Based Institutional Design), яка демонструє комплексний підхід до трансформації державних інститутів на основі принципів адаптивності, прозорості та підзвітності. Автор переконливо обґрунтовує необхідність використання інституціонального дизайну як ключового інструменту для забезпечення ефективності функціонування системи публічного

управління, особливо в умовах кризових ситуацій. Позитивним є включення до моделі механізмів прогнозування за допомогою штучного інтелекту та інтерактивних платформ регуляції законодавства.

Водночас, модель потребує більш детальної операціоналізації механізмів впровадження інноваційних технологій у державне управління. Варто було розширити методологію оцінки ефективності моделі, включивши більш специфічні індикатори вимірювання інституціональних змін, доцільно також було навести засоби подолання опору інституціональним змінам з боку наявних бюрократичних структур не у розділі 5, а безпосередньо у процесі аналізу сутності такої моделі. Також слід посилити компоненту громадянської партисипації в процесах інституціонального дизайну, зробити акцент на більш активному залученні громадськості.

2. Концепція «кластеру інституціональних альтерацій» (ІАС), запропонована О.В. Баштанник, є важливим елементом у розумінні динаміки державного управління, оскільки вона дозволяє систематизувати та аналізувати взаємодію різних інститутів у процесі змін. Цей підхід підкреслює важливість координації між інститутами, що займаються впровадженням, адаптацією та реалізацією управлінських змін, і може слугувати основою для модернізації державного управління в умовах кризових ситуацій. Адже кластеризація інституціональних альтерацій дозволяє зменшити управлінську стохастичність, уникнути дублювання функцій і забезпечити прозорість інституціональних змін. Це може сприяти більш ефективному управлінню, оскільки взаємозалежність елементів кластеру підвищує стійкість системи.

Разом з тим, за такого підходу, автору слід було звернути увагу на перні моменти. По-перше, акцент на кластеризації може призвести до ігнорування специфіки окремих інститутів, які можуть мати унікальні потреби та виклики, що не завжди узгоджуються з загальними тенденціями в кластері. По-друге, недостатня увага до зовнішніх факторів, які можуть впливати на функціонування кластеру, може обмежити його ефективність у реальних умовах. Крім того, важливо зазначити, що кластер інституціональних альтерацій може бути недостатньо гнучким, особливо в умовах глобалізації чи збройної агресії.

3. Концепція інституціональних матриць, розроблена в рамках дисертаційної роботи О.В. Баштанник, є важливим інструментом для аналізу та планування інституційних змін у системі публічного управління. Інституціональні матриці дозволяють систематизувати взаємозв'язки між різними інститутами, враховуючи як формальні, так і неформальні аспекти їх функціонування. Це підходить для оцінки ефективності управлінських систем, оскільки матриці враховують динаміку змін та їх вплив на статичні елементи системи. Проте, на мій погляд, існують певні недоліки в даній концепції. По-перше, акцент на матричному підході може призвести до ігнорування специфіки окремих інститутів, які можуть мати унікальні потреби та виклики. По-друге, недостатня увага до зовнішніх факторів, які можуть впливати на функціонування матриці, може обмежити її ефективність у реальних умовах.

4. Резильєнтна інституціональна парадигма (р-ІПРДВ), розроблена дисертанткою, є важливим досягненням у галузі державного управління,

оскільки вона враховує сучасні виклики, такі як війна, економічні кризи та глобалізація. Позитивним аспектом р-ІПРДВ є її здатність інтегрувати принципи адаптивності, прозорості та підзвітності, що є критично важливими для забезпечення ефективності державного управління в умовах нестабільності. Проте, у роботі більш детально слід було вказати на такі особливості: 1) концепція р-ІПРДВ може бути недостатньо конкретизованою в частині механізмів реалізації принципів адаптивності на практиці; 2) слід деталізувати, як саме інститути можуть впроваджувати ці принципи у своїй діяльності, щоб уникнути декларативності; 3) важливо проаналізувати потенційні негативні наслідки, які можуть виникнути внаслідок швидких змін, і розробити стратегії для їх мінімізації. І нарешті, важливо, щоб р-ІПРДВ не лише описувала ідеальні умови, але й враховувала реалії, з якими стикаються державні інститути. Це включає в себе аналіз існуючих бар'єрів та викликів, які можуть заважати реалізації цієї парадигми, а також розробку практичних рекомендацій для їх подолання.

5. Запропонована автором теоретична модель «Нормативна інституціональна структура суверенітету» (NISF) є важливим досягненням у сфері державного управління, оскільки вона інтегрує принципи нормативного інституціоналізму та неоінституціоналізму, адаптуючи їх до сучасних викликів, що виникли перед Україною. Модель підкреслює важливість легітимності, інституційної сталості та пріоритету збереження державності, що є критично важливими в умовах криз, зокрема воєнного стану. Позитивним аспектом NISF є її здатність забезпечити баланс між швидкістю реагування на виклики та прозорістю процесів, що може сприяти підвищенню довіри громадян до державних інститутів. Проте, існують певні особливості, які потребують уваги. По-перше, модель може бути недостатньо конкретизованою в частині механізмів реалізації принципів легітимності та прозорості на практиці і важливо деталізувати, як саме інститути можуть впроваджувати ці принципи у своїй діяльності, щоб уникнути декларативності. По-друге, хоча NISF акцентує увагу на важливості інтеграції національних і наднаціональних інтересів, варто було б розглянути, як забезпечити реальне узгодження цих інтересів у процесах прийняття рішень.

Наведені зауваження та пропозиції не зменшують загальну високу оцінку результатів наукового дослідження і наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Баштанник Оксани Віталіївни.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам до докторських дисертацій

Вказані дискусійні положення, зауваження та пропозиції мають переважно рекомендаційний характер, і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Оксани Віталіївни Баштанник.

Наведені дискусійні положення та пропозиції мають рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Оксани Віталіївни Баштанник. Дисертаційна робота є цілісною, завершеною науковою розробкою, спрямованою на вирішення завдань дослідження

напрямів розвитку держави і влади як суспільних феноменів; концептуалізації основних принципів та особливостей державотворення, формалізації державного управління як системи суспільних відносин, категоризації політичного і адміністративного аспектів державного управління.

Автор дисертаційної роботи засвідчила володіння сучасними методологічними підходами щодо виокремлення проблемного поля розвитку сучасних моделей державного управління, науково правильно представила головні наукові результати, обґрунтувала новизну і висновки дисертації

На підставі викладеного слід зробити висновок, що дисертація Оксани Віталіївни Баштанник «Інституціональна парадигма реалізації державної влади в системі публічного управління» відповідає вимогам пунктів 6-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор, Баштанник Оксана Віталіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
доктор наук з державного управління, професор

О.М.Руденко

Ректор Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
доктор технічних наук, професор

О.О.Новомлинець

